

Pfeiffer Attila

Újvidéki Egyetem, BTK, Történelem Tanszék
attilapfeiffer88@gmail.com

A PFEIFFER CSALÁD MEGPRÓBÁLTATÁSAI

The Ordeals of the Pfeiffer Family

Iskušnja porodice Pfajfer

E tanulmány, mely féléves kutatás eredménye, a Pfeiffer család történetét mutatja be 1764 és 2013 között. A munka célja végigkísérni a család történetét a 18. századtól egészen a 21. századig a világ- és a vajdasági történelem eseményeinek kontextusában. A családfő Mária Terézia (1740–1780) és II. József (1780–1790) korára vezethető vissza, amikor is az első Pfeiffer, Andreas Pfeiffer megérkezett a mai Vajdaság területére 1764-ben. A 19. században a család fejlődése figyelhető meg, melyet a feltüntetett dokumentumok és fényképek is alátámasztanak. A történet a 20. század megpróbáltatásaival folytatódik, amelyben a család komoly megrázkódtatásokon ment keresztül az I. és a II. világháborúban is. A tanulmány a család 21. századi helyzetének bemutatásával végződik.

Kulcsszavak: német kolonizáció, Mária Terézia, II. József, Pfeiffer család, Bácsszentiván, Rácmilitics, Csonoplya, I. világháború, II. világháború

A családfakutatás sok embert foglalkoztat, s egyben nagyon fontos is, hiszen segítségével feltérképezhetjük, kideríthetjük, mi is történt őseinkkel a múltban, kik is vagyunk valójában. Rohanó világunkban fontos megállni egy percre, és elgondolkodni kilétünkön, származásunkon, azon, hogyan alakult volna a sorsunk, ha a világtörténelem akárcsak egy jelentéktelen eseménye is másképp alakul.

Családfámat egészen a 18. század közepéig sikerült visszavezetnem. A felkutatott forrásokból sok lényeges információra tettem szert a családom történetét illetően. Megtudtam, honnan származik a Pfeiffer család, hova telepítették őket a Habsburg Monarchia Duna menti területein. Kiderült, milyen volt az életük, mivel foglalkoztak, hogyan vándoroltak egyik helyről a másikra a jobb élet reményében.

Jelen tanulmányban egy tipikus, földművelésből élő német család történetét mutatom be, amely akárcsak a legtöbb német származású család, a 18. században érkezett a mai Vajdaság területére. A család férfitagjai a 20. században váltak iparosokká, így az ő sorsuk is kiválóan szemlélteti, milyen fejlett iparral rendelkezett a németiség a mai Vajdaság területén.

A NÉMETEK BETELEPÍTÉSE A VAJDASÁGBA

Vajdaság területe, melyet a Habsburgok a nagy bécsi háborút (1683–1699) követően foglaltak vissza a törököktől, hosszú ideig lakatlan, illetve gazdaságilag elmaradott terület volt. A föld parlagon hevert, a falvakat vagy elpusztította a török, vagy elhagyták egykori lakói. A mai Bánát és Bácska területét mocsarak és erdők borították. Az itt élő kisszámú lakosságot tovább ritkították a betegségek, a háborúk, az éhhalál és az elvándorlás. Az itt maradtak nagy része szerb nemzetiségű volt. A betelepítések tehát kulcsfontosságú szerepet játszottak abban, hogy e vidék újból talpra tudjon állni, hisz emberek híján az újabb török támadásokat sem tudták volna visszaverni. A bécsi udvar jelentős figyelmet fordított a betelepítés gazdasági, vallási és politikai kimenetelére (SENZ 1994: 30). Több telepítési hullám volt a 18. században, amikor is spanyolok, franciák, olaszok stb. érkeztek ide, de a több hullámban végrehajtott Duna menti sváb telepítések voltak a legszámtöbbek és legsikeresebbek (BESLIN 2006: 5).

A betelepített németek nagy része a Német-római Birodalom déli tartományaiából, Baden-Württembergből, Bajorországból és Pfalzból érkezett, de jöttek Csehországból, valamint Elzász-Lotaringiából is. Az út az új hazába a Dunán vagy a Duna mentén vezetett. A telepések zöme a vízi utat választotta, fából készült lakóbárkákon utaztak. A hajók többségét egy ulmi halászcéh mesterei készítették, ezért azokat ulmi dobozoknak is nevezték (Ulmer Schachtel) (BESLIN 2006: 10).

Egész családok utaztak így az állatokkal együtt akár több hétig is. Éjjelente és olykor nappal is kikötöttek, úgy éltek lakóbárkáikban, mint a házukban. Az út hosszú és veszélyes volt, sokan áldozatul estek, megfertőződtek vagy éhen haltak. Néhányan a nagyobb kikötővárosokban maradtak, Bécsben, Pozsonyban vagy Temesváron. Hosszú ideig vártak a megfelelő dokumentumokra, melyek birtokában letelepedhettek végső otthonukban. A hosszú út alatt gyerekek születtek és házasságokat beszéltek meg (BESLIN 2006: 10).

A német betelepítések történetében három nagyobb hullámot különíthetünk el, melyeket együttesen nagy sváb betelepítésnek, azaz Schwabenzugnak neveznek:

1. Az első hullám VI. Károly (1711–1740) uralkodása alatt érkezett 1718 és 1737 között, ezért Károly-féle telepítésnek is nevezik.
2. A második hullám Mária Terézia (1740–1780) uralkodása alatt érkezett 1744-től 1772-ig. Ez a Mária Terézia-féle telepítés.
3. A harmadik, egyben utolsó hullámban II. József (1780–1790) uralkodása alatt érkeztek a németek 1782 és 1787 között. Ez volt az úgynevezett József-féle telepítés (BESLIN 2006: 12).

A 19. század elején a német gyarmatosítás igen lassú tempóban zajlott, majd 1829-ben a bécsi udvar úgy rendelkezett, hogy nem jöhet több új német telepes Bácska, illetve Bánát vidékére.

Az okok, amelyek miatt a svábok elhagyták egykori otthonaikat, a következők voltak:

1. elégedetlenség a feudális adók miatt,
2. háborús pusztítások,
3. a föld terméketlensége,
4. a helyi urak zsarnokoskodása és a vallásszabadság hiánya.

A bécsi udvar sok tekintetben segített helyzetükön:

1. az udvar fizette az utazás költségeit,
2. szerszámokat, vetőmagot és ételt biztosított,
3. többen kész házakat kaptak, illetve hozzá 34 kataszteri hold földet is.

A telepítéseknek gazdasági, katonai és stratégiai jelentőségük volt, és nem irányultak egy nemzet ellen sem (JANJETOVIĆ 2009: 55).

AZ ELSŐ PFEIFFEREK

Amikor belekezdtem munkám megírásába, nagyapám történeteire támaszkodtam. Azonban néhány heti kutatás után rájöttem, hogy nagyapám sok mindent tévesen tudott. Ezek közül talán a legpontosatlanabb adat az volt, hogy a család Szerbimiliticsről (Ráczmilitics) származik.

Először a dunai svábok családfáit tartalmazó könyveket tanulmányoztam át, ahol az első Pfeifferekről szóló adatokat Jakob Schuy és Paul Scherer könyvében találtam meg. E könyv Bácsszentiván (Prigrevica) település helyismereti könyve. Ebből tehát kiderült, hogy eredetileg a családom első ismert ősei nem szerbimiliticsiek voltak. Itt találtam rá az első Pfeifferre is, akit a Bácskába telepítettek. A neve Andreas Pfeiffer volt (1728?–1794), és 1764 januárjában a Mária Terézia-féle kolonizáció idején telepedett le Bácsszentivánon, amely egy szerbek által gyéren lakott terület volt (SCHUY 1992: 358). Bácsszentiván betelepítése az előző évben, 1763-ban kezdődött meg. Andreas Pfeiffer Csehországból származó földműves volt („Bauer aus Böhmen ansiedelt 1764”) (SCHUY 1992: 358).

Az első ismert Pfeifferről az 1784-ből származó bérmléki jegyzőkönyvben találtam adatokat. E könyv szerint ebben az évben három gyermekét is megbérmálták, de nem találtam a fia, Jakob nevét, aki az én felmenőm volt (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Liber Confirmatorum Parochialis Ecclesiae Batschsentivan, 1784). Valószínűleg máskor bérmlékozott, de azt a jegyzőkönyvet sajnos nem sikerült felkutatnom. Viszont a már említett 1784-es jegyzőkönyvben talált három nevet összevettem a Jakob Schuy és Paul Scherer által írt könyvben található Pfeiffer családfával, és a három gyermek nevét (Josephus, Andreas és Anna Maria) megtaláltam benne. Ezek szerint az én felmenőim Jakob Pfeiffer testvérei voltak, aki Andreas Pfeiffer nyolcadik fiaként látta meg a napvilágot (SCHUY 1992: 358).

A PFEIFFEREK RÁCZMILITICSEN

Ráczmilitics területe már a középkorban is lakott volt, először Csomafalvaként említik 1399-ben. E település teljesen elpusztult a török hódoltság idején (1541–1686). Militicset mint országos pusztaságot 1745-ben említik, amikor is az oszt-rák udvari biztos, Josef Redl telepéseket keresett a militicsi puszta betelepítésére. A keresés eredményes volt, a területet szerbekkel telepítették be. 1746-ból származó adatok szerint 39 szerb élt a faluban. A lakosság akkori etnikai hovatartozását tükrözte a település új elnevezése, a Szerbmilitics (Ráczmilitics/Srpski Miletic). Egy 1772-ből származó úrbéri rendelkezés szerint a szerbeken kívül németek is laktak már Militicsen, ez a tény arra enged következtetni, hogy 1746 és 1772 között újabb betelepítés történt azon a vidéken (SCHUY 1992: 587).

A németek tömeges betelepítése azonban 1786-ban, 1791-ben meg 1795 és 1798 között zajlott le. A római katolikus templomot 1811-ben emelték, az ortodox templomot pedig 1756-ban. A 19. században a falu rendelkezett takaré- és segédszövetkezettel, két temetkezési vállalattal, olvasókörrrel, polgári kaszinóval és földművesegylettel. Ezenkívül volt még két kendergyára, egy gőzmalma, téglagyára, két vajgyára és egy ecetgyára. A lakosság nemzeti összetételéről csak 1900-ból vannak adataink: a falunak akkor 3626 lakosa volt, ebből 3420 német, 105 magyar és 97 szerb (SCHUY 1992: 587).

Andreas Pfeiffer nyolcadik fia, Jakob Pfeiffer (1788–1855) Bácsszentivánról Ráczmiliticsre költözött. Felmerül a kérdés, mi lehetett a költözés oka. Az akkori körülményeket vizsgálva két lehetséges indokot találtam. Az egyik az lehet, hogy Jakob összeveszett a család többi tagjával az örökségen és a vagyonon, a másik viszont az, hogy Militicsen talált magának munkát (nincsenek pontos adataink arra vonatkozóan, mivel foglalkozott, de valószínű, hogy ő is földműveléssel kereste a kenyerét, mivel Militics lakossága főként mezőgazdaságból élt). Jakob e faluban alapított családot (SCHUY 1992: 587). Harmadik fia, Georg Pfeiffer (1819–1857) volt az ősapám. Róla mindössze annyit tudok, hogy biztosan szerbmiliticsi lakos volt (SCHUY 1992: 587).

Georg harmadik fiáról, szépapámról már több információval rendelkezem. Jakob Pfeiffernek (1851–1894) hívták, és kutatásaim során több írott forrást is találtam vele kapcsolatban. A ráczmiliticsi bérmálkozók 1859-ből származó jegyzőkönyvében rábukkantam a nevére, és a könyvből kiderül, hogy nyolc éves korában bérmálkozott (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Protocolum Confirmatorum Parochialis Ecclesiae Rácmilitics, 1859. május 24). A következő adat 1889-ből származik, ekkor Jakob 83 forintot fizetett be a militicsi katolikus plébánián, hogy minden évben mutassanak be szentmisét, amit Kalocsán hagytak jóvá (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, A Kalocsai Érsekség Levele Deim Lipótnak, 1889. március 27.), valamint egy 1897-ből származó listára

bukkantam, ahol a szentmiséket fizető hívek nevei közt szintén megtaláltam az övét (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Serias Debitorum Et Fundat Missarum Ecclesiae Parochialis Rácmilitics, 1897. május 12.). 1894 márciusában engedélyt kapott Császka György (1826–1904) kalocsai érsektől egy fából készült kereszt felállítására, amit a Magyar Királyi Adóhivatal és Bács-Bodrog Vármegye Hódásági Járása is jóváhagyott (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Császka György Megerősítő Levele, 1894. március 28.). Az engedély megszerzésében nagy szerepet játszott Deim Lipót militicsi plébános. A keresztet a Gombos és Szerbmilitics közti határban állították fel. Ugyanebből az évből származik egy idézés is, melyben Kúla város bírása felszólítja Jakob Pfeiffert, hogy sürgősen jelenjen meg a gyámsági tárgyaláson, ugyanis felesége, Marianna Kichler már hét éve meghalt. A felsorolt kiskorú gyerekek közt szerepel ükapám, István Pfeiffer neve (1884–1916) is (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Kúla város 414. számú idéző levele 1894. május 18.).

Pfeiffer István bemutatása egy későbbi fejezet tárgya, ugyanis ő már nem Rácmiliticsen, hanem egy másik településen talált otthonra.

CSONOPLYA RÖVID TÖRTÉNETE

A múltban Csonoplyát elkerülték a fontos események, így 1399-ig egyetlen dokumentum sem említi a nevét. 1399-ben Csomokla néven szerepel egy majsorság, mely a Czobor nemesi család birtokában állt. A család tizedet fizetett a kalocsai káptalannak (RAUSCH 1989: 42).

A Kalocsai Érsekség központi adattárában 1520-ból találunk feljegyzéseket Chomokljáról, ahol több római katolikus hívő élt, többségük magyar nemzetiségű volt. 1522-ben Chomoklját Szentfalva néven említik. A mohácsi csata (1526) idejéből is vannak emlékeink a falu történetével kapcsolatban. A török hódoltság idején, 1560-ban a Lévai nemesi család birtokaként szerepel, de a török adókönyvekben már új néven találkozunk a faluval, Conoplyaként, illetve Conoplaként tüntették fel (RAUSCH 1989: 42).

1721-ben Csonoplya pusztaként szerepel a leírásokban. A nagy bécsi háború idején (1683–1699) kezdődik meg e terület betelepítése. Katolikus bonyevácok érkeznek Boszniából Szabadka és Zombor környékére, de közülük néhányan 1687-ben Csonoplyán telepednek le. Az első nagy szerb vándorlás idején, 1690-ben érkeznek Csonoplyára az első pravoszláv szerbek, valamint ekkor indul meg a németek lassú betelepítése is (RAUSCH 1989: 44).

A katonai határőrvidék 1745-ös megszűnését követően Csonoplya, mely addig állami tulajdon volt, önálló település lett. Ebben az időben a pravoszláv szerbek elköltöztek, mert nem akarták elveszíteni kiváltságait, amelyeket még I. Lipót (1658–1705) uralkodása idején kaptak (RAUSCH 1989: 44).

Josef Redl udvari tanácsos 1752-ben felkérte Esztergomi János bárót, hogy verbuváljon száz magyar vagy szlovák római katolikus hívőt, akiket letelepíthetnének Csonoplyán. Esztergomi bárónak sikerült is összegyűjtenie a megfelelő számú magyar katolikus.

Csonoplya első telepesei földműveléssel, állattenyésztéssel és szőlészettel foglalkoztak. Az újabb telepítésre 1786-ban került sor, amikor németek érkeztek ide a Német-római Birodalom területéről, valamint a Habsburg Monarchia örökös tartományából (Csehországból és Morvaországból). A legjelentősebb letelepítési hullám 1786-ban játszódott le, amikor is száznegyven új házat voltak kénytelenek felépíteni a német telepések (RAUSCH 1989: 46).

Az új lakosok különféle kiváltságokat kaptak: kész házakat, szerszámokat, fegyvereket, háziállatokat, ezenkívül nem kellett adót sem fizetniük tíz évig. Bár a kolonizáció véget ért, kisebb egyéni migrációkra még a továbbiakban is sor került, amikor is a szomszédos falvakból, Krnájából és Szivácról németek érkeztek Csonoplyára 1794–95-ben, illetve 1795–96-ban, valamint a 19. század első felében, 1818–19-ben és 1847–48-ban is. A lakosság száma évről évre növekedett, 1781-ben 1718 volt, 1881-ben pedig már elérte a 4800-at. A következő adataink 1942-ből származnak, amikor a falu lélekszáma valamivel kevesebb mint 4861. A falunak ekkor 2273 német, 1739 magyar és 883 bunyevác lakosa van (RAUSCH 1989: 46).

A DUNA MENTI SVÁB TELEPESEK ÉLETE ÉS FOGLALKOZÁSA A 19–20. SZÁZADBAN

A Bácskára jellemző nehéz életkörülmények, mint például a mocsarak, erdők és különféle betegségek, komoly kihívást jelentettek azok számára, akik itt szerettek volna letelepedni. Az osztrák államnak köszönhetően a malária és egyéb betegségek eltűntek, miután kiásták a bácskai csatornát a Duna és a Tisza között (1794–1801, a mai Duna–Tisza-csatorna) I. Ferenc (1792–1835) uralkodása idején. A mocsarak lecsapolásával és az erdők megritkításával sokkal élhetőbbé vált e táj (RAUSCH 1989: 50).

Ennek köszönhetően a németek itt maradtak, és viszonylag gyorsan tudtak fejlődni. Életszínvonaluk átlagosan magasabb volt, mint a többi itt élő népé. A kitartásuk és a hozzáértésük a földművelés, az ipar és a kulturális élet terén messze földön híres volt. Azokat a nehézségeket, melyekkel a letelepedés idején találkoztak, a későbbiekben sem feledték el. A legegyszerűbben a „Tod, Not, Brot” szállóigében fejezték ki érzéseiket, ugyanis e hármas jelmondat első eleme a halált, a második a szenvedést, a harmadik pedig a kenyeret, vagyis az áldásos időszakot jelenti (SENZ 1993: 254).

A németek nagyon ügyes földművesek voltak. Ez többek között annak is köszönhető volt, hogy jobb technikákat hoztak magukkal, mint amelyeneket az itt élők ismertek. Legjelentősebb újításuk a háromnyomásos földművelés (ezeken a tájakon eddig a kétnyomásos földművelés volt elterjedt) és a trágyázás volt. Ez utóbbit az istállózott állattartás tette lehetővé, amelyet szintén ők honosítottak meg ezen a vidéken (JANJETOVIĆ 2009: 81, HEGEDIŠ 1987: 68–73).

Csonoplyán a földek többsége az ő kezükben volt. Ugyanakkor a németek fokozatosan csökkentették az ugaron lévő földek területét, takarmány- és ipari növényekkel ültetve be azokat. Jól értettek a kendertermesztéshez is, melyet a hódási, illetve a zombori piacokon értékesítettek, bár a letelepedésük idején ebből a növényből készítették a ruháikat és a különféle eszközeiket is. Csonoplyán két kendergyár létesült, amelyeket Johann Bochnert 1930-ban, illetve Alexander Weiss és Johann Mayer alapítottak. A német telepesek kezdtek el elsőként vetőmagokat nemesíteni, növényvédelemmel foglalkozni, és megfelelően elkészítették a termőföldet a vetéshez. Mivel a svábok valamennyivel tehetősebbek voltak a többi lakónál, először alkalmaztak korszerű mezőgazdasági gépeket. A mezőgazdasági növények közül a németek segítségével jutott el ezekre a vidékekre a paradicsom, a karfiol, a spárga, a kelkáposzta és a torma (RAUSCH 1989: 77).

A Csonoplyán élő németek egyes borászok is voltak. A 305 család közül, akik szőlővel rendelkeztek, 215 német nemzetiségű volt. A bort saját használatra készítették, mivel a minősége eladásra nem felelt meg. Ennek ellenére a szőlészet és a borászat igen fejlett volt Csonoplyán, főleg ha összehasonlítjuk a két szomszédos német falu, Krnaja és Szivác szőlészetével (RAUSCH 1989: 77).

Ahogy már említettem, Csonoplyán két kendergyár is működött, ezenkívül malmok is üzemeltek, melyek szintén német tulajdonban, Adam Schaffhauser és Philipp Bubenheimer birtokában voltak. Schaffhauser 1932-ben felújította malmát, így az első csonoplyai gőzmalom tulajdonosává vált (RAUSCH 1989: 77).

A településen élő németek még számos ipari tevékenységgel foglalkoztak. Kiemelendő Franz Rausch varrodája, Konrad Hippich asztalosműhelye, Wendelin Haubrich mészárszéke, a Wirtz testvérek festéküzeme és Anton Zimmer téglagyára (RAUSCH 1989: 86).

A PFEIFFER CSALÁD TÖRTÉNETE CSONOPLYÁN (A 20. SZÁZAD ELEJÉTŐL 1941-IG)

Üknagyapám, Pfeiffer István életéről a családom nem sokat tud. Nagyapám mindössze annyit mondott róla, hogy Szerbmiliticsen született, részt vett az első világháborúban, és a nagy háború idején, 1916-ban vesztette életét. Kutatásaim során a történelmi források segítségével sikerült több információt is kiderítenem róla. Minden katolikus parókia nyilvántartást vezetett és vezet a

megbéráltakról. Egy ilyen nyilvántartást találtam egy bér málkozási könyvben, melyre Apatinban bukkantam rá, amikor az ottani Német Egyesület levéltárában kutattam felmenőim után. A bér málkozók anyakönyvének adatai szerint ükapám, Pfeiffer Stefan néven kilencéves korában bér málták meg (Adam Berenz Német Egyesület Apatin, Matricula Confirmatorum Ecclesiae Rácmilitics, 1893. június 5.).

Ez az egyetlen esemény, amire sikerült rálelnem ükapám gyermekkorából. A következő adat már a 20. század elejéről származik. Ekkor költözött ugyanis Szerbmiliticsről Csonoplyára. Írott emléket nem sikerült ezzel kapcsolatban találnom, azt sem tudom pontosan megállapítani, hogy mi lehetett a költözés oka, de nagyapám visszaemlékezései szerint Csonoplyán kapott munkát, és azért telepedett oda. Ezenkívül valószínűsíthető az az indok is, hogy azért volt kénytelen új otthont keresni, mert Militicsen igen nagyra nőtt a család (neki hat bátyja és egy húga volt) (SCHUY 1987: 581). Véleményem szerint ez az állítás azonban nem helytálló. Ezt azzal tudnám megindokolni, hogy az ükapám kádár volt, és feltételezem, hogy inkább a jobb munkalehetőség miatt költözött át Csonoplyára, ahol viszonylag sok iparosműhely működött.

Azt viszont biztosan tudom az ükapámról, hogy részt vett az első világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia katonájaként. Ünagyamám 1916-ban kapott egy levelet, melyben arról értesítik, hogy férje életét veszítette a háborúban. Sajnos, a levél nem maradt meg, de a nagyapám még emlékszik rá (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

A dédnagyapám, Jakob Pfeiffer 1911-ben született Csonoplyán. A nevére a megkereszteltek anyakönyvében találtam rá. Ott bukkantam rá a legfontosabb adatokra is vele kapcsolatban. Mindenféleképp érdekes, hogy az akkor ott szolgáló pap hibásan vezette be a vezetéknevét az anyakönyvbe, Pfeiffer helyett Kaisert írt, amit később korrigáltak (Csonoplyai Római Katolikus Plébánia, Kereszteltek Anyakönyve, 1903–1913: 191.). A dédapám testvére 1913-ban született Franz Pfeiffer néven, nála a szülők nevét hibátlanul vezették be az anyakönyvbe (Csonoplyai Római Katolikus Plébánia, Kereszteltek Anyakönyve, 1903–1913: 157.). Bár a nagyapám az állítja, hogy dédnagyapám szülei kádárok voltak, a jegyzékek szerint földműveléssel foglalkoztak (Pfeiffer Stefan VISZSZAEMLEKEZÉSEI). Amikor arról érdeklődtem nagyapámnál, hogy esetleg voltak-e valahol Csonoplyá határában földjeik az őseinknek, ő egyértelműen kijelentette, hogy nem és nem is hallott róluk. Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy ükapámnak volt saját földbirtoka, annak ellenére, hogy nem a földművelés volt a fő foglalkozása.

Az azonban biztos és bizonyítani is tudom, hogy a dédnagyapám kovács és kádár volt. Könyvekben is olvastam róla, illetve régi fényképek is fennmaradtak a műhelyről, valamint egy hegesztőgépről, amely az első ilyen jellegű gép volt

Csonoplyán (RAUSCH 1989: 118). „Csonoplyáról mindenki hozzánk jött, ha hordóra volt szüksége, vagy ha valamit fémből kellett készíteni számára. Lovakat patkoltunk, kapukat és kerítéseket is készítettünk. Ezért jegyezd meg, fiam, mindig tisztességesen és minőségesen dolgozz!” (Pfeiffer Stefan VISSZAEM-LÉKEZÉSEI). A kádármesterség nagyon fontos volt a faluban, mert már ahogy említettem is, a szőlészet, s ennek következményeképp a borászat is virágzott. Így minden évben újabb és újabb hordókra volt szükség.

A két háború közötti időszakból származik még egy forrás, amelyen lehetséges, hogy a dédnagyapám is feltűnik. Ez egy rövidfilm 1935-ből, amikor Csonoplyán felszentelték az új templomot, mely a Jézus szíve nevet kapta. A film bemutatja a templom körüli körmenetet, ahol a sok csonoplyai között az egyik, pont aki a Mindenszentek Plébánia zászlóját viszi, hasonlít a dédapámra.

A családom történetében van még egy személy, aki szintén fontos részét képezi a családtörténetnek. Ő a dédapám testvére, Franz Pfeiffer (1913–1995), aki igen jó viszonyban volt a dédapámmal: „Jakob és Franz mindig is jó testvérek voltak, sohasem veszekedtek” (Pfeiffer Stefan VISSZAEM-LÉKEZÉSEI). Franz kovács volt, az első forrás róla egy fénykép a 20. század harmincas éveiből, amikor is a Jugoszláv Hadseregben szolgált. A dédapám is ugyanabban a hadseregben szolgált, de róla nem maradt fenn egyetlenegy fotó sem abból az időből. Franznak, vagyis más néven az „Onklinak” szörnyű élete volt, akárcsak a legtöbb Pfeiffernek a második világháború idején, illetve az azt követő években.

CSALÁDTÖRTÉNET A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN ÉS AZ AZT KÖVETŐ ÉVEKBEN 2012-IG

A családtörténetünk meghatározó, változásokkal teli időszaka volt a második világháború (1939–1945). Az első délszláv állam eltűnt a térképről, miután a tengelyhatalmak és szövetséges államok elfoglalták, mint például a Bácskát Magyarország 1941-ben. A nagyapám, Stefan Pfeiffer 1939-ben született Csonoplyán, és mindössze hároméves volt, amikor Bácska magyar kézre került. A magyar katonák Csonoplyára is bevonultak, és néhány tiszt a nagyapáméknál töltött egy éjszakát. Egy fénykép is készült a magyar katonákról dédnagyapám és nagyapám társaságában. Dédnagyapámat nem sorozták be sem a német, sem a magyar hadseregbe. Amikor az iránt érdeklődtem, hogyan lehetséges ez, nagyapám válasza az volt, hogy feltehetően azért alakult így, mert már volt családja (Pfeiffer Stefan VISSZAEM-LÉKEZÉSEI). Dédapám testvére, a fent említett Franz és családtagjai viszont a Wehrmachtban szolgáltak, azt azonban nem tudjuk, hogy pontosan melyik fronton (Pfeiffer Stefan VISSZAEM-LÉKEZÉSEI). 1941 és 1944 között Csonoplyán viszonylag békésen folyt az élet, minden úgy zajlott, ahogy azt korábban megszokták az ott élők.

Azonban elérkezett az 1944-től 1948-ig tartó időszak, amit a „Duna menti svábok kálváriájaként” is emlegetnek. A háború végére a délszláv térségben a körülbelül 540 000 németből mindössze 200 000 maradt (a többség Magyarországra menekült, majd onnan tovább Németországba). Többen a magyar és a német hadsereg kivonulásával egy időben hagyták el ezeket a területeket (JANJETOVIĆ 2009: 350).

Az AVNOJ második ülészakán 1943-ban több határozat is született a német kisebbséggel kapcsolatban. Kollektív bűnösséggel vádolták és megfosztották őket az állampolgárságuktól, elvették a vagyonukat, fellebbezési jogukat (JANJETOVIĆ 2009: 350). Az újonnan alakult jugoszláv kormány a második világháború végén 170 000 németet börtönzött be különféle táborokba, ahol a legtöbben belehaltak az éhezésbe és a kényszerszermunkába, valamint fertőző betegségek tizedelték őket. Az 1945 és 1948 közötti időszakban a feltételezések szerint 64 000 német vesztette életét (JANJETOVIĆ 2009: 355). Akik életben maradtak, kénytelenek voltak elhagyni egykori otthonaikat és a jugoszláv államot a kollektív államosítások miatt. Viszonylag alacsony számú német maradt Jugoszláviában, a 2002-es népszámlálási adatok szerint Szerbiában összesen 3154 német nemzetiségű személy élt (VILDMAN, ZONLAJTER 2004: 244).

1944 őszén a szovjet, valamint a jugoszláv hadsereg megkezdte Vajdaság felszabadítását. 1944 októberében a Csonoplyán élő németek menekülésre kényszerültek szülőfalujukból. Október első napjaiban 492 német hagyta el a települést. A legtöbbjük Magyarországon telepedett le Nagytevelnél, de többen Pápára, Győrbe és Sopronba költöztek. A Csonoplyáról elmenekültek számát nem tudjuk pontosan meghatározni, de az bizonyos, hogy csak nagyon kevesen várták meg a háború végét a faluban. Akik ott maradtak, azokat vagy a Gákován vagy a Csonoplyán működő koncentrációs táborba internálták. A számadatok szerint a csonoplyai lakosok közül 1944 és 1948 között 353 ember vesztette életét (ők vagy a háborúban haltak meg vagy valamelyik táborban). A számadatok tükrében kijelenthetjük, hogy 1948-ra a csonoplyai németek száma 1037 fővel csökkent. A megmaradt 1233 német feltehetően elmenekült, a halottak neveit tartalmazó listák pedig valószínűleg nem teljeseek (RAUSCH 1989: 158).

Ami az én családomat illeti, valahogy életben maradtak. A dédnagyapám a háború végén kommunistának vallotta magát, ugyanakkor házasságot is kötött Dóbiás Rozáliával, aki magyar nemzetiségű volt. Így, amikor megérkezett a szovjet hadsereg és a jugoszláv partizánok csapata, őt nem bántották. Dédnagyapám az anyanyelvén kívül folyékonyan beszélt magyarul, illetve szerbhorvát nyelven is, dédnagymamám pedig magyarul és valamennyire szerbhorvátul. Egy 1944-ből származó fényképen a dédnagyapám és a nagyapám szovjet katonákkal láthatók. A katonák nem bántották sem a házukat, sem a vagyonukat, de a dédnagyapámat magukkal vitték Péterváradra, hogy az ottani kovácsműhelyben dolgozzon két évig (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

Nem mondhatja magát ilyen szerencsésnek a dédnagyapám testvére, Franz. Mivel ő a német hadseregben teljesített katonai szolgálatot, elfogták, a Szovjetunióba száműzték 1945-ben, és kilenc évet töltött ott. Először egy szénbányában dolgozott, majd egy szovjet tiszt sofőrje lett, aki addig nem talált megfelelő személyt erre a munkára. Ettől a szovjet tiszttől kapott elegendő élelmet ahhoz, hogy túlélje a sztálini rezsimit. Sztálin halálát követően a szovjet tiszt engedélyezte neki, hogy elhagyja a Szovjetuniót. 1954-ben Franz a Német Szövetségi Köztársaságba utazott. Ezután már nem is tért vissza egykori otthonába, mert tudta, hogy ott a titói rezsim uralkodik. Münchenben telepedett le, és ott dolgozott a Siemens vállalatnál (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

Ami a nagyapámat illeti, ő 1946-ban került nagy veszélybe, ugyanis tízéves koráig egyedül az anyanyelvét, a németet beszélte. Addig sem a magyar, sem a szerbhorvát nyelvet nem sajátította el, még alapszinten sem. Míg dédnagyapám Péterváradon dolgozott, kovácsként, ismeretlen emberek járták a falvakat, így Csonoplyát is. Mint később kiderült, az volt a céljuk, hogy begyűjtsék az ott maradt kisgyerekeket, és különböző táborokban neveljék őket a jugoszláv szellemiség szerint, hogy lojális polgárai legyenek az államnak. Annak érdekében, hogy ez ne történhessen meg, a nagyapám nagyapja Telecskáról Csonoplyára ment, hogy magával vigye az unokáját, aki nála bujkált két évig (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

1948 után a család élete normalizálódni látszott. Dédnagyapám hazatért Péterváradról, valamint a nagyapám is Telecskáról. A jugoszláv kormány befejezte a németek elleni megtorlást, bár a vagyonukat nem kapták vissza, mert azt az új telepeseknek adta az állam. Dédnagyapám újból kinyitotta műhelyét, ami viszonylag jól működött. Amikor a nagyapám fiatalember lett, kitanulta a kovácmesterséget, és együtt dolgozott a dédnagyapámmal. Egyre többet fektettek bele az új műhelybe, és a háború után már a környező falvakból is kaptak megrendeléseket. Elmondhatjuk tehát, hogy a családi vállalkozás jól működött (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

Miután dédnagymamám, Rozália 1965-ben meghalt, a dédnagyapám többé már nem volt ugyanaz az ember. Egy év múlva újból megházasodott, Palicsra költözött, ahol vett egy kis házat. A műhelyt a nagyapám vette át, aki 1991-ig dolgozott ott. Apám, István 1965-ben született, és a 70-es évek végén már ő is a műhelyben üzte apja és nagyapja foglalkozását. A diplomokban is dolgoztak, ha különféle fémtárgyakat kellett megjavítani (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLEKEZÉSEI).

Minden jól működött az 1990-es évek elejéig. Ekkor Jugoszláviában kitört a polgárháború (1991–1995), ami nagy hatással volt a családom további történetére. 1991-ben nagyapámat megfenyegették néhányan Csonoplyán, hogy felrobbantják a házat. Ezek az esetek, valamint a nacionalisták mind nagyobb térnyerése miatt nagyapám úgy döntött, hogy feleségével és fiával együtt Né-

metországba utazik a nagybátyjához, aki szívesen befogadta őket. Nagypám házáat végül nem bántották, de ennek ellenére ő többet nem kívánt visszatérni Jugoszláviába. Arra a kérdésemre, hogy miért nem akartak hazatérni a nagymamámmal, azt válaszolta: „Attilám, elegendő van a fenyegetőzésekből, elvesztettem az otthonomat, nem tudok a bizonytalanságban élni többet!” (Pfeiffer Stefan VISSZAEMLÉKEZÉSEI). Így maradtak ők Németországban a nagybátyjuk halála után is. 1995-től a München melletti Trauenreutban élnek. A családi műhelyt, mely 2010-ig működött, ezután édesapám vette át. Mióta vállalkozásunk csődbe ment, édesapám is Németországban dolgozik hegesztőként.

ÖSSZEGZÉS

Kutatásaim során a 18. század közepéig sikerült visszavezetnem a családfámot olyan történelmi források feltárásával, melyekről álmodni sem mertem volna. E forrásokból igyekeztem rekonstruálni családom történetét. Kiderítettem, honnan származik a Pfeiffer család, hová telepítették le őket a Habsburg Monarchia Duna menti területein, milyen volt az életük, mivel foglalkoztak, hogyan vándoroltak egyik helyről a másikra a jobb élet reményében.

Többek között az is bebizonyosodott a számomra, hogy nagypám sok mindent tévesen tudott, de a kutatás segítségével sikerült e tévhiteket tisztáznom. Megannyi kérdés azonban még mindig megválaszolatlan. Nem sikerült pontos adatokra bukkanom azzal kapcsolatban, hogy mikor és miért költöztek felmenőim egyik településről a másikra, hogy pontosan mivel is foglalkozott egy-egy ősöm, illetve hogy mi lehetett az oka annak, hogy néhányan igen rövid életűek voltak.

Mindennek tükrében azonban elmondhatom, hogy egy sikeres kutatást tudok magam mögött. Úgy hiszem, hogy a mai lehetőségeimhez képest kiválóan sikerült megismernem családom ezen ágának történetét. Őszintén remélem, hogy eljön majd az az idő, amikor szabadon kutathatok országszerte a levéltárakban a családom és a német nemzet eme rövid időszakáról, amit itt töltöttek a Bácskában.

FORRÁSOK

- A Kalocsai Érsekség Megerősítő Levele Deim Lipót ráczmiliticsi plébánosnak, 1889. március 27.
Császkza György kalocsai érsek megerősítő levele, 1894. március 28.
Kereszteltek anyakönyve, Csonoplyai Római Katolikus Plébánia 1903–1913.
Kúla város 414. számú idéző levele, 1894. május 18.
Liber Confirmatorum Parochialis Ecclesiae Batschsentiwan, ab anno 1784.
Matricula confirmatorum Parochialis Ecclesiae Ráczmilitics, 1893 die 5. Juni
Protocolum confirmatorum Parochialis Ecclesiae Ráczmilitics, 1859 die 24. Maji
Serias debitorum et fundat Missarum Ecclesiae Parochialis Ráczmilitics ab anno 1897. die 12. Maji
Stifungs Urkunde 1894. Januar 1. 1429/894

IRODALOM

- BEŠLIN, Branko 2004. *Nemci u Bačkoj*. Novi Sad
- BEŠLIN, Branko 2006. *Naseljavanja Nemaca u Vojvodini*. Novi Sad
- HEGEDİŠ, Antal 1987. *Agrarni odnosi u Torontalskoj županiji u Banatu 1779–1848*. Novi Sad
- JANJETOVIĆ, Zoran 2009. *Die Katcholischen Donauschwaben in der Batschka und im Banat 1918–1933*. Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
- JANJETOVIĆ, Zoran 2009. *Nemci u Vojvodini*. Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
- RAUSCH Joseph 1989. *Donauschwäbische Heimat Gemeinde Tschonopel*. Heimatortsge-meinschaft Tschonopel, Nürnberg
- SCHUY Jakob 1987. *Ortssippenbuch Miletitsch-Racz Milititsch-Srpski Miletitsch-Bauersheim in der Batschka*. Schönaich
- SCHUY Jakob–SCHERER Peter 1992. *Ortssippenbuch Batschsentiwan 1763–1827*. Lappersdorf
- SENZ Ingomar 1994. *Die Donauschwaben*. Langen Müller, München
- SENZ V. Josef 1993. *Geschichte der Donauschwaben*. Langen Müller, Hamburg
- ŽILETIĆ, Zoran 1994. *Nemci u Vojvodini i njihovo naseljavanje, njihovo poreklo i tra-
janje vrednosti u njihovoj zaostavštini*. Beograd

The Ordeals of the Pfeiffer Family

This paper, as a result of a half-a-year long research, presents the history of the Pfeiffer family between 1764 and 2013. The aim of the study was to follow the history of this family from the 18th all the way to the 21st century in the historical context in Vojvodina and the world. The family tree can be traced back to the reign of Marie Therese (1740–1780) and Joseph II (1780–1790) when the first Pfeiffer, Andreas Pfeiffer arrived to today's Vojvodina in 1764. In the 19th century, the family's growth can be observed, which is supported by cited documents and photographs. The account continues with the ordeal in the 20th century, when the family suffered grave distress, just to mention World Wars I and II. The study ends with the presentation of the family's situation in the 21st century.

Keywords: German colonization, Marie Therese, Joseph II, Pfeiffer family, Bácsszentiván, Rácmilitics, Csonoplya, World War I, World War II

Iskušenja porodice Pfajfer

Ljudi se i danas bave istraživanjem porodičnog stabla. Na ovaj način možemo bolje da rekonstruišemo šta se desilo sa našim precima u prošlosti i ko smo mi zaista danas. Ovaj rad prezentuje istoriju porodice Pfajfer od 1764. do 2013. godine. Rad predstavlja rezultate jednog istraživanja, koje je trajalo više od pola godine. Rad je pisan uz pomoć stručne literature i istorijskih izvora. Koncept rada je zamišljen tako što se kroz opštu istoriju od sredine 18. veka do 21. veka

prati i porodična istorija od 18. veka do 21. veka. Istorija porodičnog stabla počinje od doba Marije Terezije (1740–1780) i Josipa II (1780–1790) kada je prvi Pfajfer, Andreas Pfajfer bio kolonizovan na prostoru današnje Vojvodine 1764. godine. U 19. veku možemo konstatovati da se porodica razvila. Ovu činjenicu potvrđuju izvori i fotografije. Rad se nastavlja sa događajima u 20. veku, kada je porodica prolazila kroz teška vremena. Ovde se mogu izdvojiti Prvi i Drugi svetski rat. Rezultati istraživanja završavaju se sa porodičnom situacijom u 21. veku.

Ključne reči: nemačka kolonizacija, Marija Terezija, Josip II, porodica Pfajfer, Prigrevica, Srpski Miletić, Čonoplja, Prvi svetski rat, Drugi svetski rat

Beérkezés időpontja: 2014. december 7.

Közlésre elfogadva: 2015. január 7.